

DICTIONNAIRE FRANCAIS-MAFA

Yves LE BLÉIS

© Yves Le Bléis 2026

<http://dayimafa.net/>

(évolutif en ligne - tous droits réservés - reproduction interdite)

version du 29-09-2026

G

GACHER

gədas–, gideshe, gudasa [2026 **gədas–, gideshe, gudasa**] (*abîmer*)

sosurd–, shoeshure, sosurda [2026 **sosurd–, shoeshure, sosurda**], cf. **sosur–, shoeshure, sosura** (*vider*) [2026 **sosur–, shoeshure, sosura**]

GAGNER SA VIE

ngáts–, ngécé, ngwátsá (*trouver*) [2026 **ngác–, ngécé, ngwácá**], compl. **géd** (“tête”)

GALBÉ

zudotota'a

» Elle a le postérieur bien galbé • **vəziy kátá á nızudotota'a**

GALE

gaya

GALET À MOUDRE

kəra vava (litt. “fils de table à écraser”), cf. **kórá**

GALOP

tótúrwá tótúrwá

» Le cheval vient en galopant • **tótúrwá tótúrwá tótúrwá pílish á hakádá** [2026 **tótúrwá tótúrwá tótúrwá plís á hakádá**]

tsəkəda [2026 **cəkəda**] (*galop d'un cheval*)

» Et le chef vient à dos de cheval. Tagada tagada tagada. Comme ça • **á bíy a n shíké aa dəbə pílesh. Tsəkəda tsəkəda tsəkəda kátá** [2026 **á bíy a n ské aa dəbə plés. Tsəkəda cəkəda cəkəda kátá**]

GANGUE D'ASSEMBLAGE (EN SOUDURE)

ziy wúzhem [2026 **ziy wúzem**] (litt. “excrément de hibou”), cf. **zay**

GARDE D'ENFANT

dédé (*garde d'enfant*)

GARDE (PRENDRE -)

házlá (th. fond. employé comme interjection), cf. **házl–, hézlé, hwázlá** (*attendre*)

» Prends garde, j'y vais ! • **házla a i dú da**

gəs-, gishe, gusa (*empoigner*) [2026 gəs-, gise, gusa], compl. **va** ("corps")

» prenez bien garde • **wa gəsa və kínə mbólá-mbólá** [2026 wa gəsa və kínə mbólá mbólá]

GARDENIA TERNIFOLIA

tsəkərak [2026 cəkərak]

GARDER

gəs-, gishe, gusa [2026 gəs-, gise, gusa] (*empoigner*)

» gardez le feu allumé • **wa gəsa vogu kínə nívatsa'a** [2026 wa gəsa vogu kínə nívaca'a]

tsotsukw-, cœcukwe, tsotsukwa [2026 cocukw-, cœcukwe, cocukwa]

» Je garde ma semence de mil • **í cœcukú tsərə daw ga** [2026 í cœcukú cərə daw ga]

manəd-, menəde, monəda [2026 mand-, mende, monda], cf. **man-, mene, mona** (*passer une nuit*)

» Que Dieu te garde deux jours de plus (prière) • **awáy zhígílé á manədəkó cew** [2026 awáy zígílé á mandəkó cew]

se garder de

bír-, bíré, búré (*veiller sur*), compl. **va** ("corps")

GARGOILLIS

yíhhh [2026 yíhh], cf. **yíh** (*bouillonnant*)

GARNI

dálála'a, dálál-dálála'a, déléle'e, délél-déléle'e [2026 dálála'a, dáláldálála'a, déléle'e, déléldéléle'e] (*débordant*)

» la calebasse est garnie de bière de mil • **zúm délélé tə kwokwáy**

dəma'a, dəm-dəmma'a [2026 dəma'a, dəmdəma'a] (*gros*)

» la case est garnie de gerbes • **mándíy tə gíy dəm-dəmma'a** [2026 mándíy tə gíy dəmdəma'a]

GARS

gwala (*jeune homme*)

» Qu'est-ce qui t'a fait ceci aux dents, mon gars ? • **ń gáw zléne ngayi wunó me a gwala ga ?** [2026 ńgáw zléne ngayi wunó me a gwala ga ?]

másláy (*ami intime*)

GASPILLER

gədas-, gideshe, gudasa [2026 gədas-, gideshe, gudasa] (*abîmer*)

kwandzađ-, kwenjede, kwandzađa [2026 kwanjađ-, kwenjede, kwanjađa] (*éparpiller*)

zá, záy, záy (*se perdre*)

» Je gaspille mon argent en boisson • **súliy gá á zíy á zóm**

zazar-, zhezhere, zozora [2026 zazar-, zezere, zozora]

GATER

entourer de soins

mbembel-, mbembele, mboembøle

gâcher

gədas-, gideshe, gudasa [2026 gədas-, gideshe, gudasa] (*abîmer*)

sosurd-, shoeshurde, sosurda [2026 sosurd-, soesurde, sosurda], cf. **sosur-, shoeshure, sosura** (*vider*) [2026 sosur-, soesure, sosura]

GAUCHE (À -)

gúlá (*gaucher*)

» La maison est à gauche • **gíy tǝ gúlá**

ríy gúlá (litt. “main gauche”), cf. **ráy, ríy, riy** (main)

» Le chemin de gauche • **cívid ríy gúlá**

GAUCHER

gúlá

» Tu es gaucher • **kǝ gúlá**

GAULER

slǝv-, slívé, slúvá

» Je gaule le caïlcédrat • **í slívǝ tsǝndád** [2026 í slívǝ cǝndád]

GAVER

ngáh-, ngéhé, ngwóhwá

vǝr-, víré, vúra

“gaver” (en avoir assez)

ngǝzl-, ngízlé, ngúzlá (casser), compl. **á géd** (“à tête”)

» Cuisiner me “gave” • **sukwiy ńndíy á ngǝzlayé á géd** [2026 skwiy ńndíy á ngǝzlayé á géd]

GAZELLE À FRONT ROUX

ménéǝ (*Gazella rufifrons*)

GÉANT

guzle'e, guzl-guzzle'e [2026 guzle'e, guzlguzle'e]

» Le jeune homme est géant • **gwalǝ guzle'e**

kwata-kwata'a [2026 kwatakwata'a]

slagama (le plus grand)

» C'est un arbre géant • **wúf slagama / slagamá á wáf**

GECKO

hededek

GEIGNANT

njéǝ njéǝ, cf. **ndzáǝ-ndzáǝa'a, njéǝ-njéǝe'e** (détrempé) [2026 njáǝnjáǝa'a, njéǝnjéǝe'e]

GÉMIR

ǝsh-, ǝshé, ǝshé [2026 ǝs-, ǝsé, ǝsé]

GÉMISSEMENT

ńkuday (pleurs)

GENCIVE

vǝziy zléné (litt. “racine de dent”), cf. **vǝzay** (postérieur)

GENDARME

slúwje (soldat)

GÉNÉRATION

slálá (classe d'âge)

GÉNÉREUX (ETRE -)

vər-, vire, vura

GÉNÉROSITÉ

ívire

GENETTE TIGRINE

zhœ [2026 zœ] (Genetta tigrina)

GENGIVITE

mandzágám [2026 manjágám] (inflammation de la gencive)

“GÉNIE” (ÊTRE IMAGINAIRE, EN GÉNÉRAL MALÉFIQUE)

fakalaw (être imaginaire)

GÉNISSE

dəm zle (litt. “fille de vache”), cf. dām (fille)

GENOU

gəsa

» Puis on le mettra en équilibre sur les genoux de sa femme • á nda dá đaraná á gəsá á ngwázə na [2026 á nda dá đaraná á gəsá á ngwáz na]

diy gúrbézh [2026 diy gúrbéz] (litt. “œil de ?”), cf. dáy, díy, diy (œil)

diy sák (litt. “œil du pied”) (œil)

se mettre à genoux

lúkúdíḃ-, lúkúdíḃé, lúkúdíḃé

fléchir les genoux sous un poids

húlím húlím húlím

» L'enfant accourt en fléchissant les genoux • kóró húlím húlím húlím á hakáďá

tsóng tsóng, cing cing [2026 cóng cóng, cing cing] (tituber)

» L'enfant vient en fléchissant sous le poids de la cruche • kóró tsóng tsóng tsóng tsóng á shike aá duwzlək aa géd [2026 kóró cóng cóng cóng cóng á ske aá duwzlək aa géd]

GENS

ndomadza [2026 ndomaja]

» Beaucoup de gens s'étaient rassemblés • ndomadzahíy kumbó tá bídédó vá ápá [2026 ndomajahíy kumbó tá bídédó vá ápá]

les gens

ndíy (“les ...”)

» ceux qui offrent le sacrifice • ndíy ín píló vóráy [2026 ndíy ínpíló vóráy]

GENTIL

ghenike'e, ghenik-ghenikke'e [2026 ghenke'e, ghenikghenike'e] (doux)

» Il dit des paroles gentilles • mə nó ghenike'e [2026 mə nó ghenke'e]

GENTILLESSE

gúmáý (bienveillance)

» et ils ont veillé sur nous avec une gentillesse sincère • á ta warangə díy aa gúmíy walíy kaba

GERBE

gerbe d'herbe verte

mándáy (*fourrage vert*)

» Ils vont manger de l'herbe au pâturage • **tá dá ndíy mándíy aa vara**

gerbe de pailles, d'épis de mil retenus par l'extrémité supérieure de leur tige coupée courte

daráy

GERÇURE

zokwana

GERMER

fəts–, fice, futsa [2026 fəc–, fice, fuca]

» Tu as semé du mil et il ne germe pas • **ká zləkə giy daw a n ficə báy**

húbór–, húbíré, húbúra

mból–, mbílé, mbúlá (*sauver*)

GÉSIER D'OISEAU

kwétézh [2026 kwétéz] (*gésier d'oiseau*)

GIBIER

zlúwéd, zlúwuđ dák (*litt. “viande de brousse”*), cf. **zlúwéd** (*viande*)

GICLER

bóndzéd [2026 bónjéd]

» La bouse de vache gicle sur la voiture • **ziy zlí bóndzéd gə na aa mbútá** [2026 ziy zlí bónjéd gə na aa mbútá]

ndzərd–, njírdé, ndzúrdá [2026 njərd–, njírdé, njúrdá]

» L'eau gicle sur moi • **yim á ndzərdəkáye aa va** [2026 yim á njərdəkáye aa va]

wásl wásl wásl wásl wásl, cf. **wásl–, wéslé, wáslá** (*parachever*)

» La pluie gicle dehors • **yim wásl wásl wásl wásl wásl á gíy tə wuda**

GIFLER

hékém, hákám (*retourner*)

» Je donne une gifle à l'enfant (“je lui en retourne une”) • **í hékémánó ríy á kórá**

túghw–, túghwé, túghwá (*percer*)

» Je te gifle • **í túghwáké ráy**

gifler du plat de la main

ndáy

sláy

táy

GIGOT

fáy, fíy (*jarret*)

GIRAFE

kəṛə tséndád [2026 kəṛə céndád] (*litt. “fils de caillécédrať”*), cf. **kórá** (*fils*)

GISANT

zərbálá'

» Il git par terre • **á kalá áhód' zərbálá'a'a**

GLABRE

índurkwed (*impubère*)

GLACÉ

hérídew-déwwe'e, háródaw-dáwwa'a [2026 **héréwdéwe'e, hárdáwdáwa'a**] (*frais*)

- » Tu me sers de l'eau glacée. Comment je fais (pour la boire) ? • **ká báłakayí yim nhérídew-déwwe'e. A i ganə ke ?**
[2026 **ká báłakayí yim nhéréwdéwe'e. A i ganə ke ?**]

GLAND DU PÉNIS

gid' ngwán (*litt. "tête de pénis", cf. géd'* (*tête*))

GLISSANT

sadadək-dəkka'a, shededik-dikke'e [2026 **sadadəkəkka'a, sededikdike'e**]

sóládáda'a, shílédéde'e [2026 **sóládáda'a, sílédéde'e**] (*étendu*)

- » Le serpent s'enfuit en glissant • **shoeshúkw sóládádádád' á háy** [2026 **səshúkw sóládádádád' á háy**]

zúkúlba'a (*glissant verticalement*)

GLISSER

sərdadək-, shirdedike, surdodukwa [2026 **sərdadək-, sirdedike, surdodukwa**]

sərdək-, shirdike, surdukwa [2026 **sərdək-, sirdike, surdukwa**]

pərzalah-, pirzlelehe, purzlolohwa, compl. **va** (*"corps"*)

glisser par une fente

yádád, yádádádádád'

GLOBULEUX

kúđátáta'a, kúdetéte'e (*exorbité*)

njúr-njúrré'e, ndzúr-ndzúrre'a [2026 **njúrnjúrré'e, njúrnjúrra'a**] (*brillant*)

GLORIFIER

zlóbá, zlóbáy, zlóbáw (*louer*)

GLOTTE

ńfek-féke [2026 **ńfekféke**]

GLOUGLOU

yíhhh [2026 **yíhh**], cf. **yíh** (*bouillonnant*)

GLU

tókw

GLUANT

ngiréb-ngirébbe'e, ngóráb-ngórábba'a [2026 **ngirébngirébbe'e, ngórábngórábba'a**]

- » La bouillie est gluante • **meréwúđ ngiréb-ngirébbe'e** [2026 **meréwúđ ngirébngirébbe'e**]

tsáb-tsábba'a, céb-cébbe'e [2026 **cábcaába'a, cébcébe'e**]

- » Le miel gluant me colle aux doigts • **vongúm tsáb-tsábba' aa riy ga** [2026 **vongúm cábcába' aa riy ga**]

zláb-zlábba'a, zléb-zlébbe'e [2026 **zlábzlába'a, zlébzlébe'e**]

zlərbók-bókka'a [2026 **zlərbókókka'a**]

- » Il y a de la sauce gluante par terre • **lák zlərbók-bókka tə hákəda** [2026 **lák zlərbókókka tə hákda**]

bonne consistance pour une sauce

zlirébe'e, zlíreb-zlírebbe'e [2026 **zlirébe'e, zlírebzlrébe'e**]

» La sauce est bien gluante • **lák zlírébe'e**

GLUME DU MIL

sleper (*écaille*)

topokw

GNIDIA KRAUSSIANA

tsápáw [2026 **cápáw**]

GODON

gwadaray

SE GOINFRE

hambaz-, hembezhe, hwambaza [2026 **hambaz-, hembeze, hwambaza**] (*bouffer*)

» Il se goinfre de boule de mil • **á hembezhó mávár** [2026 **á hembezó mávár**]

GOMBO

zlíléw

gombo en poudre

mited'

GONFLÉ

bor-borora'a [2026 **borborora'a**] (*épais*)

» ses lèvres sont gonflées • **tapiy dɛf mə nə n hɛzlá bor-borora'a** [2026 **tapiy dɛf mə nə n hɛzlá borborora'a**]

húmbáslásla'a, húmbéslésle'e (*joufflu*)

tsúmbóslósla'a, cámbéslésle'e [2026 **cúmbóslósla'a, cámbéslésle'e**]

zómbólúhwa'a, zómbólúhw-lúhhwa'a [2026 **zómbólúhwa'a, zómbólúhw-lúhhwa'a**]

pour des yeux, une vulve, un sexe de femme

kwatsa-kwatsa'a, kwece-kwece'e [2026 **kwacakwaca'a, kwecekwece'e**] (*ressorti*)

pour un ventre

ɓartsatsatsa'a [2026 **ɓarcacacaca'a**] (*ballonné*)

» Les haricots me font gonfler le ventre • **marós ɓartsatsatsa' á ndzáyí tɔ hwád'** [2026 **marós ɓarcacacaca' á ndzáyí tɔ hwád'**]

pour un cadavre

dikime'e, dikim-dikimme'e [2026 **dikime'e, dikimdikime'e**] (*enflé*)

» Le cadavre est gonflé • **ńjóéhúkwéndó dikime'e** [2026 **ńjóéhkwéndó dikime'e**]

GONFLEMENT DES SEINS

súwáh

GONFLER

ságər-, shígíré, ságúra [2026 **ságər-, sígíré, ságúra**]

GONOCOCCIE

doelégwere

GORGE

dáyá (*cou*)

ńngurlam

GORGÉE

à grandes/petites gorgées

huḃats, huḃec [2026 huḃac, huḃec], cf. **huḃats-, huḃece, huḃatsa** (boire par gorgées) [2026 huḃac-, huḃece, huḃaca]

» Bois ta chose à grandes gorgées • **huḃats huḃats á sukwiý ngaya** [2026 huḃac huḃac á skwiý ngaya]

» Tu le sers à ton malade seulement pour qu'il le boive à petites gorgées • **ká ḃáləkaná á ndu mótókun ngayí méne a n síya huḃec-huḃece kátá** [2026 ká ḃáləkaná á ndu mótókun ngayí méne a n síya huḃechuḃece kátá]

GOUGE

nhórḃá

GOULŬMENT

kakat kakat

» L'enfant boit toute l'eau goulŭment • **kéró kakat kakat sa yam**

mbḃḃáts [2026 mbḃḃác]

» Il mange la boule de mil goulŭment • **á ndíy mávér mbḃḃáts-mbḃḃáttsa'a** [2026 á ndíy mávér mbḃḃácmbḃḃáca'a]

sək-səkka'a, shik-shikke'e [2026 səkəkka'a, siksike'e] (hâtivement)

» il mange les haricots secs goulŭment • **á pḃḃíy marəs sək-səkka'a** [2026 á pḃḃíy marəs səkəkka'a]

GOURDIN

ndóláy

sóláy

GOURMAND, GOURMANDISE

gwólóhwáḃ

GOÛT

ńjine (savour)

» Son goût vaut celui-la • **ńjinə ná gárə nasa**

au goût de -

dé, de (assez)

» jusqu'à ce que ce soit cuit à ton goût • **dé súkwíy aa ká tíya ba** [2026 dé skwíy aa ká tíya ba]

être bon au goût

jen, jin (avoir bon goût)

» Cette oseille lui donne un bon goût, que veux-tu jeter dedans en plus ? • **a n jinkáḃa aa mishiýi sḃ mónokw, ká za wáyí ńkalədaná á díy mé ?** [2026 a n jinkáḃa aa misiýi sḃ mónokw, ká za wáyí ńkaldaná á díy mé ?]

» ce n'est pas seulement bon, c'est ce qu'il y a de meilleur • **á jinə ginə kabíy ba, á jinə tə diy ńjinə ba**

GOÛTER

tár-, téré, tórá

goûter sur le bout des doigts

slurb-, slurbe, slurba (lisser)

» Je prends de la sauce sur le bout des doigts • **í slurbə lək**

prendre une petite quantité

dedin-, dedine, dædune

GOUTTE À GOUTTE

víc víc víc, cf. **víc-, vícé, vúcé** (pleuvoir)

» La pluie les mouille goutte à goutte • **yim á vícətá á həḃ víc víc** [2026 yim á víctá áhəḃ víc víc]

GOUTTIÈRE

mándzáǎf [2026 mánjáǎf] (tronc évidé)

GOYAVE, GOYAVIER

gwayaf (ajout FH)

GRACIEUX

délivésh-vésshe'e [2026 délvésvése'e]

GRAIN

*grain d'argile sur des poteries sacrées***daw** (mil)

» “Mil”, c'est ainsi qu'on appelle l'argile qu'on lui met patiemment sur la tête • “daw” aa ndiy sá, ndá gadá á rəbəsl mán ndá paná á gíd tee-tee-te sa [2026 “daw” aa ndiy sá, ndá gadá á rəbəsl mán ndá paná á gíd teeteete sa]

*grain de mil noirci par une maladie***gwadáfá***sans grain***hwázlázlay**

GRAINE

*graine d'oseille***mətúwáz***graine de haricot avant mûrissement***hírzleway***graine d'arachide laiteuse***wádádáy***jeu de graines***dzuwa** [2026 juwa]

GRAISSE ANIMALE

mbóza

GRAISSEUX

dandərləka'a, dandərlək-sləkka'a [2026 dandərləka'a, dandərləksləka'a]

GRAND

avátá, avátáy (beaucoup)

» Et tu creuses un grand trou • á ka ra vevíd avátá

biya'a, biy-biyya'a, baya'a, bay-bayya'a [2026 biya'a, biybiya'a, baya'a, baybaya'a]

» S'il s'agit d'une très grande (marmite), on lui moule un fond imposant • mán mbay-bayya mába, ndá tsa bəḏawa méne [2026 mán mbaybaya mába, ndá ca bəḏawa méne]

» Les enfants sont grands • wúdahíy biy-biyya'a [2026 wúdahíy biybiya'a]

guzle'e, guzl-guzzle'e [2026 guzle'e, guzl-guzle'e] (géant)

» Le jeune homme est tellement grand qu'il atteint le ciel • gwalə guzl á zhígílé áwúsa [2026 gwalə guzl á zígílé áwúsa]

tála'a, tál-tálla'a [2026 tála'a, táltála'a]

» Va chercher la grande • **dá wasəká ntála'a** [2026 dá waská ntála'a]

le plus grand

slagama (le plus grand)

» C'est l'arbre le plus grand • **wúf slagama / slagamá á wáf**

zəviy (culminant)

» Le plus grand arbre • **zəviy wáf**

ńmbə́lá'á, ńmbə́l-ńmbə́lá'á [2026 ńmbə́lá'á, ńmbə́lmbə́lá'á] (NVP), cf. **mbəl-, mbílé, mbúlá** (sauver)

plus grand

ńba, ńbay, ńbiy

» Les chefs sont plus grands que les gens ordinaires • **ńba biyhiy aa ndohiy aambalay**

ńbiya'a (litt. "le grand"), cf. **biya'a, biy-biyya'a, baya'a, bay-bayya'a** [2026 biya'a, biybiya'a, baya'a, baybaya'a]

» Elle est plus grande que celle avec anse • **ńbiya nōnga' aagidé nasa aa ríy aa va**

GRAND CALAO D'ABYSSINIE

túgwám (*Bucorvus abyssinicus*)

GRAND-DUC AFRICAINE

wúzhem [2026 wúzem] (*Bubo africanus*)

GRAND-MÈRE

jéjé

grand-mère paternelle

mámə́ bábá (ajout FH) (litt. "mère de père"), cf. **mámá** (mère)

GRAND-PÈRE

bábə́ bábá (litt. "père du père"), cf. **bábá** (père)

GRANDIR

ḡúhw-, ḡúhwé, ḡúhwá (grossir)

» Le mil grandit dans ce champ • **daw á ḡúhú tə giy daw wuna**

húbál-, húbé́lé, húbá́lá

» Ils grandissent • **tá húbé́lé**

» Le jeune homme a grandi maintenant • **gwalə n húbá́lá má**

pour un ressentiment

ńgíy ává á ńcew á ńcew (litt. "faire en plus dans le deuxième dans le deuxième"), cf. **cew, cecew**

» Mon inquiétude grandit • **ńhiré gid gá á gíy ává á ńcew á ńcew**

pour une population

yidə́ vá á had' [2026 yidə́ vá áhad'], cf. **yá, yé, yáw** (enfanter)

GRANIT

kwendizh kwa [2026 kwendiz kwa]

GRANULEUX

dúrndzúfa'a, dúrndzúf-ndzúffa'a [2026 dúrnjúfa'a, dúrnjúfnjúfa'a] (*rugueux*)

GRAPPILLER

tsákásl-, cékéslé, tsókwáslá [2026 cákásl-, cékéslé, cókwáslá] (*prendre*)

GRAS

dzónóma'a, dzónóm-dzónómma'a [2026 jónóma'a, jónómjónóma'a] (*huileux*)

» Mes mains sont pleines d'huile • **riy gó dzónóm-dzónómma'a** [2026 riy gó jónómjónóma'a]

lósóma'a, lósóm-lósómma'a, lishíme'e, lishím-lishímme'e [2026 lósóma'a, lósómlósóma'a, lísíme'e, lísímlísíme'e]

» L'endroit où on a égorgé la chèvre est gras • **sóm mán nda zláhkádíy bókw aapó lósóma'a** [2026 sóm mán nda zláhkádíy bókw aapó lósóma'a]

gras en surface

kázl-kázzla'a [2026 kázlkázza'a] (*brillant*)

» après tu dirais qu'elle est comme une boule de mil grasse en surface • **azón ká gadó "náré dáf dé" aa kó kázl-kázl-kázzla kátá** [2026 azon ká gadó "náré dáf dé" aa kó kázlkázlkázlkázza kátá]

ngalúw-ngalúwwa'a [2026 ngalúwngalúwa'a]

» Cette couche de graisse au-dessus est très mauvaise... Tu la prélèves entièrement • **gíde nngalúw-ngalúwwa sá ámbəḃay... Á ka dízhá áwúsá** [2026 gíde nngalúwngalúwa sá ámbəḃay... Á ka dízhá áwúsá]

ngázl-ngázzla'a, ngézl-ngézzle'e [2026 ngázlngázla'a, ngézlngézzle'e] (*luisant*)

ngərdzadzə'a (*ajout FH*) [2026 ngərjəjə'a]

» Il y a un bouillon gras dans la marmite • **mokwayim ngərdzadzə tə shidef** [2026 mokwayim ngərjəjə tə sɪdɛf]

tsál-tsalla'a, cél-celle'e [2026 cácala'a, cécele'e]

» Il y a de grosses gouttes d'huile à la surface de la bière de mil • **mbár tsál-tsalla' aa diy zóm** [2026 mbár cácala' aa diy zóm]

odeur de gras cuit

baslaka'a, baslək-basləkka'a, baslətək-təkka'a [2026 baslka'a, basləkbasləkka'a, basləktəkka'a]

GRASSOUILLET

gúlfa'a, gúláf-gúlúffa'a, gúlfe'e, gúlíf-gúlífle'e [2026 gúlfa'a, gúláf-gúlúffa'a, gúlfe'e, gúlíf-gúlífle'e] (*dodu*)

GRATTER

baw-, bewə, bawə (*racler*)

» Il gratte toute la chair de son corps. Il n'est resté que la colonne vertébrale • **a m bawudámá zluwúḃ aa və nó kilek, n jékəkádíy joengur dəḃa** [2026 a m bawudámá zluwúḃ aa və nó kilek, n jékəkádíy joengur dəḃa]

ndzərt-, njirte, ndzurta [2026 njərt-, njirte, njurta]

» Elle gratte les nervures des feuilles de sauce. • **á njirté váh**

njih-, njihe, njuhwe (*racler*)

» Il râcle la peau • **á njihé búkwáy**

pəḃá, pəḃáy, pəḃáw (*démanger*)

» Ça te fait mal et ça te gratte à l'intérieur comme ça seulement • **á dzaka a m pəḃəkó təpó kátó gine** [2026 á jaka a m pəḃəkó təpó kátó gine]

póz-, pízhe, púzá [2026 póz-, pízé, púzá]

» Une fois qu'il est monté, on le gratte avec soin • **ńrémə nó mába, póz-póza'a** [2026 ńrémə nó mába, pəzpəza'a]

sah-, shehe, sohwa [2026 sah-, sehe, sohwa]

» Je gratte laalebasse avec les doigts (pour la nettoyer) • **í shehó kwokwáy** [2026 í sehó kwokwáy]

SE GRATTER

fər-, fire, fura, compl. **va** ("corps")

pəz-, pizhé, púzà [2026 pəz-, pizé, púzà], compl. **va** ("corps")

GRATUITEMENT

aambalay (ordinaire)

GRAVIER

kwézhhezhek [2026 kwézezek]

GRÉ

contre mon gré

húrtétété, cf. **húrtét-, húrtété, húrtété** (s'imposer)

» La femme s'est cachée chez moi contre mon gré • **ngwáz húrtététét ngəhdə və ná á giy ga**

GRELE

vandzal [2026 vanjal]

GRENIER

wáv

» Va prendre du mil dans le grenier • **dá hólká daw á wáv**

case grenier de de l'homme

húzhé6 [2026 húzé6]

GRENOUILLE

zurday

sp.

zheneged [2026 zeneged]

GRÉSILLEMENT (BRUIT DE -)

hilesleslesle'e

» Il arrache l'épine de son pied et la jette dans le feu. Elle grésille • **a n sá tsaká vatók tə sákə na a n kalədaná á díy á vogwa. A n gáv hilesleslesle'e** [2026 a n sá caká vatók tə sák na a n kaldaná á díy á vogwa. A n gáv hilesleslesle'e]

wúrlásláslásl

» Ca se met à grésiller • **á gíy wúrláslásláslásla só méne**

yáslásl, yásláslásláslásl

» Le père de famille grille un poulet qui grésille • **bábə yásláslásláslásl á pínə watsak** [2026 bábə yásláslásláslásl á pínə wacak]

GREWIA SP.

shœkwer [2026 sœkwer]

cissoïdes

shœkur dák [2026 sœkur dák] (litt. "Grewia sp. de campagne")

GRI-GRI

gri-gri contenant un médicament protecteur

dolohw

gri-gri métallique

ńvangavang

gri-gri porté au cou

hwere–hwere [2026 hwerehwere]

GRIBOILLER

wuzzeh–, wuzhehe, wuzhehe [2026 wuzeh–, wuzehe, wuzehe] (*grifonner*)

GRIFFER

kuzat–, kuzhete, kuzata [2026 kuzat–, kuzete, kuzata]

mburtsokw–, mburcœkwe, mburtsokwa [2026 mburcokw–, mburcœkwe, mburcokwa]

» La panthère griffe • **zhoengwayá á mburcœkú ndó** [2026 zhoengwayá á mburcœkú ndó]

tsasl–, cesle, tsosla [2026 casl–, cesle, cosla]

» Il griffe la cruche • **á cesló duwzlak**

GRIFFONNER

wuzzeh–, wuzhehe, wuzhehe [2026 wuzeh–, wuzehe, wuzehe]

GRIGNOTER

hénj–, hénjé, hwénjé (*grignoter un épi*)

hírzh–, hírzé, húrzhé [2026 hírz–, hírzé, húrzhé]

mouvement de grignoter

katak katak

» Et puis tu le grignotes • **ayí katak katak ká ndíya mónokwa**

GRILL

láng

GRILLÉ

odeur d'arachide grillée

hóla'a, hól–hólla'a [2026 hóla'a, hólhóla'a]

pour une viande

bayaya'a, bayay–bayayya'a (*ajout FH*) [2026 bayaya'a, bayaybayaya'a]

GRILLER

pín–, píné, púné

» Le feu le grille • **vogwá á píné'e**

sosul–, shoeshule, sosula [2026 sosul–, soesule, sosula]

súl–, shúlé, súlá [2026 súl–, súlé, súlá]

» Tes arachides elles-mêmes, tu les as grillées auparavant • **vanda ngayí bæ ka sula' amátsa'a** [2026 vanda ngayí bæ ka sula' amáca'a]

GRILLON

wudá

sp.

kwotokúrdós

wudá shégéd [2026 wudá ségéd] (*litt. “grillon rasé tête”*), cf. **wudá**

GRIMACER

ḃósl–, ḃíslé, ḃúslá (*fermenter*), compl. **dáy** (“œil”)

ḃút–, ḃúté, ḃútá (*sécher au soleil*), compl. **dáy** (“œil”)

GRIMPER

táv-, tívé, túvá (*escalader*)

» Je grimpe dans l'arbre • í tívé á wáf

GRINCER

*pour une porte qui s'ouvre***kúráts-, kúrécé, kúrátsá** [2026 kúrác-, kúrécé, kúrácá] (*déchirer*)

GRIS

barəfta'a (*gris bleuté*)**kuf-kuffa'a** [2026 kufkufa'a] (*grisâtre*)**ńgwəgwéjéwéd** (*gris-cendre*)**ńázəkad** [2026 ńázəkad]

GRONDANT (POUR LE TONNERRE)

kuraslaslaslasl

» La foudre tombe en grondant • yim kuraslaslaslasl á tsáy [2026 yim kuraslaslaslasl á cáy]

kúrátsátsáts [2026 kúrácáácá] (*fracassant*)

» La foudre gronde dans le ciel • yim á tsíy kúrátsátsátsa tə zhígílé [2026 yim á cíy kúrácáácá tə zígílé]

GRONDER

*pour un animal***bobúr-, boeburé, bobúrá***réprimander***gurts-, gurce, gurtsa** [2026 gurc-, gurce, gurca] (*trembler*)**gwogúv-, gwəgúwé, gwogúvá****ngangal-, ngengele, ngwongwala** (*enduire*)**vízl-, vízlé, vúzlé** (*enfumer*)

GROS

bohwa'a, bohwa-bohwa'a [2026 bohwa'a, bohwbhwa'a]

» Le poisson est gros • kílíf bohwa'a

búlśa'a, búlś-búlśśa'a [2026 búlśa'a, búlśbúlśa'a]

» Le morceau de fer est gros • zəydé búlśa'a

geḃ-geḃeḃe'e [2026 geḃgeḃeḃe'e] (*obèse*)**tsəḃaka'a, tsəḃak-tsəḃakka'a** [2026 cəḃaka'a, cəḃakcəḃaka'a]

» Les chèvres sont grosses • bókwiý tsəḃak-tsəḃakka'a [2026 bókwiý cəḃakcəḃaka'a]

tsor-tsorora'a, cœr-cœrœre'e [2026 corcorora'a, cœrcœrœre'e] (*corpulent*)

» Le poulet est gros • watsók cœr-cœrœre'e [2026 wacók cœrcœrœre'e]

*pour des lèvres***vos-vososa'a** [2026 vosvososa'a]*pour des paupières***dúbúk-w-dúbúkwa'a** [2026 dúbúkwdúbúkwa'a]*pour des testicules***bózóngwál-ngwálla'a** [2026 bózóngwálngwála'a]

pour le ventre d'un malade

dúwǎ́nge'e, dúwǎ́ng-dǎ́nge'e [2026 dúwǎ́nge'e, dúwǎ́ngdǎ́nge'e] (enflé)

pour un bœuf de maray

foyus-foyussa'a [2026 foyusfoyusa'a]

pour un postérieur

dambala'a

pour une plaie

ndor-ndorora'a, ndœr-ndœrœre'e [2026 ndorndorora'a, ndœrndœrœre'e] (enflé)

pour une tête

gǎ́rngázla'a, gǎ́rngázl-ngázla'a, gǎ́rngéze'e, gǎ́rngézl-ngéze'e [2026 gǎ́rngázla'a, gǎ́rngázlngázla'a, gǎ́rngéze'e, gǎ́rngézlngéze'e]

(figuré)

maray

» gros chien • **mariy kəda**

GROSSESSE

enceinte

aa hwáǎ, cf. hwáǎ, húǎ (ventre)

souffrir en début de grossesse

ngázl-, ngéze, ngwázla (tirer)

» La femme souffre d'être enceinte • **ngwáz á ngéze kórá**

femme enceinte de 5 à 6 mois

mogurda

huitième mois de grossesse

médizh [2026 médiz]

» Elle est dans son huitième mois de grossesse • **médizh ná á kiyi wuna** [2026 médiz ná á kiyi wuna]

à terme

záǎǎǎ'a, záǎǎǎ-záǎǎǎ'a, zhédéde'e, zhédéd-zhédédde'e [2026 záǎǎǎ'a, záǎǎǎzáǎǎǎ'a, zédéde'e, zédédzédéde'e] (ample)

» Sa femme arrive à terme • **ngwáz ná zhédéde'e** [2026 ngwáz ná zédéde'e]

dépassement du terme d'une grossesse

feneged

GROSSIER (POUR UNE FINITION)

lúvté (brut)

» On lui laisse la bouche grossièrement finie comme ça • **á nda jékenə mǎ lúvté káté gine**

GROSSIR

ǎ́hw-, ǎ́hwé, ǎ́hwá

ǎ́ǎǎǎ-, ǎ́ǎǎǎ, ǎ́ǎǎǎ

húǎǎǎǎ-, húǎǎǎǎ, húǎǎǎǎ [2026 húǎǎǎǎ-, húǎǎǎǎ, húǎǎǎǎ]

kal-, kele, kwala (tomber)

» L'enfant grossit • **kórá á kele**

ndaɓ–, ndeɓe, ndoɓa, *compl.* **va** (“corps”)

GROTTE

bodom

GROUILLANT

hándzə́ɓə́sla'a, hándzə́ɓə́sl-ɓə́ssla'a [2026 hánjə́ɓə́sla'a, hánjə́ɓə́slɓə́sla'a]

» Le marigot est grouillant de poissons • **wayím hándzə́ɓə́sl-ɓə́ssla təriy kíléf** [2026 wayím hánjə́ɓə́slɓə́sla təriy kíléf]

hwedé-hwede'e, hwaɗá-hwaɗa'a [2026 hwedéhwede'e, hwaɗáhwada'a] (*nombreux*)

kus-kussa'a [2026 kuskusa'a]

» Les poissons grouillent dans le marigot • **kílíf kus-kussa tə wayam** [2026 kílíf kuskusa tə wayam]

GROUPE (LE - DE)

ndá, cf. **ndá, nda, ndó, ndáy** (*nous tous*)

» Le père et son groupe arrivent • **ndá báɓə tá shíké** [2026 ndá báɓə tá ské]

GROUPÉS

dzokwa'a, dzokw-dzokkwa'a, joekwe'e, joekw-joekkwe'e [2026 jokwa'a, jokwjokwa'a, joekwe'e, joekwjokwe'e]

» Restez groupés • **wa ndzáw dzokw-dzokkwa'a** [2026 wa njáw jokwjokwa'a]

GUEPE

sp.

ńzúrdzavay [2026 ńzúrjavay]

guêpe maçonne

mangavar

guêpe maçonne sp.

více

GUÉRIR

mból–, mbílé, mbúlá (*sauver*)

» Ils peuvent guérir • **tá sláhá á ta mbílé**

GUÉRISON

ńmbílé

» et ainsi il a trouvé sa guérison • **ayí káta a n ngwátsə ńmbíle na** [2026 ayí káta a n ngwácə ńmbíle na]

GUERRE

vár

terrain de guerre

wayím vár (“la rivière de guerre”), cf. **wayam** (*marigot*)

GUET-APENS

ɓalay (*piège*)

GUETTER

ɗép–, ɗépé, ɗéépé

» Je guette l'écureuil • **í ɗépə vaya**

ndazl–, ndezle, ndozla (*regarder*)

» La chose de tout-à-l'heure a sûrement guetté leur maison avant de rentrer chez elle • **sən ndá ndazla giy ta a n**

dáy ná á ngwíy aa sukwiý mámatsa'a [2026 sɛ́n ndá ndazla giy ta a n dáy ná á ngwíy aa skwiý mámaca'a]

zórd-, zhírdé, zúrdá [2026 zórd-, zírdé, zúrdá]

» Je guette une lueur du fond de mon abri • **í zhírdé nhíló sém tə huɗ bodom** [2026 í zírdé nhíló sém tə huɗ bodom]

ngól-, ngílé, ngúlá (*couper*), compl. **dáy** (“œil”)

» Il guette la voiture • **á ngíló díy á mbútá**

GUIDER

l-, lé, ló (*mener*)

fəd-, fide, fuda (*accompagner*), compl. **ma** (“bouche”)

» et ils nous ont guidés et nous ont conduits chez quelqu'un • **á ta fədəkangé má á ta dəngá á ngwiý ndu ngide**
[2026 á ta fədəkangé má á ta dəngá á ngwiý ndu ngide]

GUISE (EN - DE)

aa (*sur*)

» Je le disais en guise de plaisanterie • **í gwada aa tsaval** [2026 í gwada aa caval]